

Els bous d'en Morgat i el burro que s'allarga

Àngel Vergés Gifra

Antigament, quan el nou abat del monestir de Sant Esteve entrava a la vila de Banyoles per primera vegada, els jurats de Banyoles acompanyaven el nou senyor eclesiàstic pels carrers de la vila tot aguantant uns tafetans de color rosa lligats a la mula que muntava l'abat. A la plaça Major els banyolins esperaven l'abat, es disparaven escopetades i el bou i el borricó, personatges del bestiar banyolí, dansaven i celebren l'esdeveniment.

Una mena de borricó ben peculiar i diversos bous són protagonistes a les primeres llegendes de l'estany de Banyoles, les llegendes recollides pel comerciant barceloní Joan Bru Sanclement, membre actiu de l'Associació d'Excursions Catalana i present també a les primeres entitats i expressions del catalanisme polític del nostre país.

L'any 1876 un barquer de l'estany de Banyoles va contar dues llegendes¹ a Joan Bru Sanclement que expliquen l'origen de l'estany de Banyoles segons la tradició popular. El material etnopoètic recollit per Joan Bru a Banyoles inaugura una tradició literària (l'estany de Banyoles com a paisatge literari) que tindrà continuïtat en diversos autors com Jacint Verdaguer, Carles Fages de Climent, Joan Perucho, etc. La primera de les llegendes recollida per Bru a Banyoles és la llegenda d'en «Morgat», una història ben coneguda a al Pla de l'Estany, una llegenda que ha arrelat a l'imaginari col·lectiu de la nostra comarca i que ha estat recollida per altres folkloristes com Lluís G. Constans, Josep Casassa, Joaquim Gironella o Joan Puig.

En la llegenda de Bru, Joan, veí de Porqueres, fa cas a una veu admonitòria que el commina a abandonar els bous i la llaurada i tornar al seu mas. El pagès pensa que ha estat la seva muller qui l'ha cridat. Al mas, Joan descobreix que la no ha estat la seva muller qui l'ha cridat i contempla l'estany de Banyoles acabat de formar i els bous de la casa que es mouen ofegats sobre les escumoses aigües de l'estany. El pagès atribueix la veu que l'ha salvat a la Verge del Mont, motiu únic que no apareixerà en cap altra versió d'aquesta llegenda.

El barquer explica a Joan Bru una altra llegenda ben desconeguda a la nostra comarca que forma part del ric material

¹ Les llegendes explicades pel barquer banyolí a Joan Bru es van publicar amb el títol «L'estany de Banyolas», *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, (Barcelona), núms. 91-92 (abril- maig 1886), p. 87-89.

etnopoètic que situa edificacions singulars al fons de l'estany de Banyoles. La llegenda ens presenta un castell a la plana que hi havia en el lloc on actualment es localitza l'estany de Banyoles. En aquest castell hi vivia un tirà que era el flagell de tota la comarca. La gent pregava en secret a la Verge del Mont per alliberar-se d'aquell jou. Una nit es va desfermar una terrible tempestat i un llamp, emissari de la fúria divina, va enfonsar el castell amb els seus habitants. D'aquesta manera va néixer l'estany de Banyoles.

L'any 1884, l'any en què Jacint Verdaguer feia estada a Banyoles per conèixer llegendes per incloure a la seva obra *Canigó*, Joan Bru va recollir una tercera² llegenda banyolina, una llegenda ambientada en la primera carlinada. Aquesta llegenda ens recorda l'oposició de la vila de Banyoles contra les tropes del pretendent Carles. «La font de les Ànimes» ens ensenya com una voluntaris de la població, després d'apedregar diversos cranis de la font de les Ànimes, troben un burro ben peculiar amb el llom ben allargat. Després de cavalcar-hi una bona estona escolten soroll de tropa que ve de Girona i l'últim dels genets del fantàstic animal, pensant-se que és un atac carlí, pronuncia una exclamació divina que fa desaparèixer el burro de manera misteriosa.

Una altra llegenda³ ben desconeguda que volem divulgar va ser recollida per Enric Botet d'un company de professió, Pere Alsius, i d'un masover de can Traver del veïnat d'Usall. És la primera i única llegenda relacionada amb el fenomen dels bullidors, aquestes surgències que afluïren aigua de manera inesperada de les esquerdes del subsòl del pla d'Usall-Martís. Amb el funcionament dels bullidors la gent d'aquell veïnat demana el rector que beneeixi el terme ja que quan l'aigua aflora dels fenents entren en escena les bruixes d'Usall. Més tard aquestes bruixes es transformen en anguiles i la gent aprofita l'ocasió per anar-les a pescar.

No hi ha cap mena de dubte que la comarca del Pla de l'Estany té un patrimoni etnopoètic ben interessant. Els personatges animals de les nostres llegendes podrien esdevenir figures ben reals del nostre bestiar. El bous d'en Morgat, el burro que s'allarga i les

² Joan BRU, «La font de les Ànimes», *Butlletí mensual de l'Associació d'Excursions Catalana*, (Barcelona), núms. 91-92, (abril-maig 1886), p. 89-90.

³ Enric BOTET, «Les Fonts Fantàstiques», a *Llegendes*, Tretzè premi del concurs del Llegendari (1926-28), v. Josep MASSOT, *Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, volum IV, fascicle I, (B-79, XX), Barcelona, 1993, p. 358.

bruixes-anguiles d'Usall podrien fer balls de passada⁴ pels nostres carrers. A més d'aquests hi podríem afegir el drac amb urpes arquejades que tenia el cau ben a prop de les aigües de l'estany. El drac era també una animal que participava en les festes de Corpus de Banyoles, ballant per les places i carrers, com a mínim des del segle XVIII. Resulta increïble, però, que cap d'aquests personatges animals es passegi avui pels carrers de Banyoles. Ara que coneguem les històries dels nostres avantpassats ha arribat el moment de recuperar el nostre Bestiari.

Àngel Vergés Gifra

Banyoles, 25 d'octubre del 2006

⁴ Balls de passada: Cercavil·les.